

MARZENA BĄK

Uniwersytet Rzeszowski

Nazwy cech człowieka w filmach animowanych a kompetencja językowa dzieci

Jednym z wyznaczników procesów komunikacyjnych, jakie zachodzą w realiach współczesności, jest polisensoryczność, rozumiana jako odbieranie bodźców ze świata zewnętrznego za pomocą różnych zmysłów – wzrokowych, słuchowych i kinestetycznych.

W ostatnich dekadach dominuje komunikacja polisensoryczna, a telewizja (obok Internetu, na co zwraca uwagę wielu socjologów i medioznawców) jest jednym z najpopularniejszych środków przekazu. Dzięki satelitarnemu systemowi transmisyjnemu obejmuje swoim zasięgiem właściwie cały świat, skupiając przed ekranem miliardy ludzi, w tym także dzieci.

Telewizja pełni wiele funkcji – umożliwia małym odbiorcom zdobywanie nowych wiadomości, wzbogacanie słownictwa, kształtowanie postaw społeczno-moralnych, rozumienie pojęć, rozwijanie zainteresowań i zdolności poznawczych, przeżywanie emocji i uczuć. Wielu badaczy zwraca uwagę na negatywny wpływ telewizji na rozwój dzieci¹. Trzeba podkreślić, że jest to grupa odbiorców, których osobowość i kompetencja językowa dopiero się kształtują. Należałoby więc oczekiwać, iż język bajek dla dzieci będzie szczególnie staranny i stanie się wzorem do naśladowania². Dlatego też celem niniejszego artykułu jest analiza słownictwa filmów animowanych, w szczególności tego, które służy nazywaniu człowieka ze względu na cechy fizyczne, psychiczne, umysłowe, charakterologiczne oraz zainteresowania, zamiłowania i stosunek do drugiego człowieka. Przyjęcie takiego kryterium doboru leksyki wiąże się z antropocentryzmem (gr. *ánthropos* – człowiek, *kéntron* – centrum, środek) słownictwa. Danuta Buttler zjawisko to rozumie jako obecność w leksyce dużej liczby nazw ludzi w stosunku do innych klas semantycznych³. Jak słusznie zauważa badaczka, słownictwo nazywające człowieka cechuje większa różnorodność oraz ścisłość określeń.

¹ Kwestię tę porusza także Wioletta Tuszyńska-Bogucka w studium *Dziecko w świecie telewizji* [w:] *Media – przyjaciel czy wróg dziecka*, red. W. Tuszyńska-Bogucka, Poznań 2006, s. 35–46.

² Zob. M. Trysińska, *Funkcje języka potocznego w filmach animowanych wytwórni Walta Disneya (na przykładzie polskiej wersji kreskówki „Timon i Pumba”)* [w:] *Język w mediach elektronicznych*, red. J. Podracki, E. Wolańska, Warszawa 2008, s. 87–103.

³ Por. D. Buttler, *Polskie słownictwo potoczne*, „Poradnik Językowy” 1987, nr 1, s. 32–36.

Jako materiał źródłowy do badań posłużyły seriale animowane⁴ emitowane od lipca 2011 roku do grudnia 2012 roku na kanale Teletoon+⁵. Kanał ten cieszy się wielką popularnością zarówno wśród najmłodszych widzów, jak i wśród uczniów szkoły podstawowej. Wszystkie kreskówki zostały nagrane na płyty DVD, następnie ich teksty dokładnie przepisane z zachowaniem wszelkich elementów językowych i quasi-językowych (specyficznych wykrzyknień, nic nieznających zestawień sylabowych itp.). Podczas ekscerpacji jednostek leksykalnych pod uwagę brano jedynie te, które nazywają człowieka (nazwy rzeczownikowe, czasownikowe, przymiotnikowe).

Zebrany materiał podzielono na pięć pól tematycznych. W tym celu nawiązano do koncepcji i metodologii z zakresu teorii pól, przyjmując definicję Teresy Smółkowej, która przez *pole tematyczne* rozumie „grupę wyrazów powiązanych odniesieniem do tego samego wycinka rzeczywistości”⁶. W obrębie pola tematycznego mogą znaleźć się wyrazy należące do różnych warstw leksykalnych (np. do leksyki potocznej, środowiskowej, zawodowej, specjalistycznej, ekspresywnej) nawet wówczas, gdy materiał wyrazowy pochodzi z jednego rodzaju źródła (np. z filmów animowanych).

Zgodnie z przyjętymi kryteriami słownictwo nazywające człowieka zaszeregowano do następujących pól: 1. *Cechy fizyczne człowieka*; 2. *Cechy charakterologiczne, usposobienie człowieka*; 3. *Cechy psychiczne, umysłowe człowieka*; 4. *Zainteresowania, zamiłowania człowieka*; 5. *Wyrażanie sympatii oraz antypatii, stosunek do drugiego człowieka*.

1. Cechy fizyczne człowieka

Analiza słownictwa zawartego w polu *Cechy fizyczne człowieka* prowadzi do kilku spostrzeżeń. Wyrazy określające człowieka ze względu na cechy fizyczne informują głównie o wyglądzie, przy czym nazywający zwraca uwagę na wzrost. Osoby niskie i zbyt wysokie są wartościowane negatywnie, np.: *knypek, konus, kurdupel, karakan, dryblas, mutant, wieża*.

Podobnie jest z wagą człowieka. Ludzie otyli, a także chudzi określani są negatywnie wartościującymi nazwami, np.: *spaślak, tłuszczoch, żarłok, gorylica, chudzielec, naleśnik, wafel, anemik*.

⁴ Analizie poddano następujące seriale: *Ekstremalne kaczozy, Ziemiak – ostatnie starcie, Liga Złóśliwców, Mali wszechmocni, Martin Tajemniczy, Moje życie ze mną, Sally Bollywood, SuperZeke, Superszpiedzy*.

⁵ Polskojęzyczna stacja telewizyjna nadawana przez telewizję kablową adresowana do widzów w przedziale wiekowym od szóstego do szesnastego roku życia. Kanał ten jest odpowiednikiem francuskiej stacji TélÉTOON+ powstałej 16 XII 1996 r. Zastąpił stację ZigZap. Na antenie kanału emitowane są głównie seriale animowane, ale zobaczyć można również seriale aktorskie oraz programy autorskie twórców stacji.

⁶ Zob. T. Smółkowa, *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Kraków 2001, s. 99.

Ważna jest także uroda – zarówno kobieca, np.: *ślicznotka, lala, piękność, niezły egzemplarz*, jak i męska, np.: *ciacho, przystojniak, mister, słodziak, okaz*. Negatywnie wartościowana jest brzydota, czego wyrazem są określenia: *koczko-dan, maskara, paskuda, brzydal, paszтет, zombie, gnom*.

Nazywający zwracają również uwagę na sprawność fizyczną, np.: *mięśniak, byk*, oraz ujemnie oceniają jej brak, por.: *patałach, ofiara, warchlak, niedołęga⁷, niezdara, lebioda*. Osoby płci żeńskiej określane są wyrazami typu: *laska, panna, lalka, kociak, babeczka, kobitka, dziewczynka*, zaś męskiej nazwami: *facet, gość, kolo, koleś, pan, chłopak, mężczyzna*.

W filmach występują także określenia człowieka ze względu na wiek. Nazwy informują o młodości, np.: *młody, młodzież, dzieciak, młodziak, szczaw, szczył*; dojrzałości, np.: *dorosły, doroślak, dojrzały* lub starości: *babcia, dziad, wapniak, starowizna, umarłak, sarkofag, diznozaur, stary cap, stare próchno*.

2. Cechy charakterologiczne, usposobienie człowieka

Słownictwo z pola *Cechy charakterologiczne, usposobienie człowieka* cechuje duża ekspresja i emocjonalność. Niewiele nazw dotyczy pozytywnych cech charakteru. Leksemy wartościujące ujemnie służą do wytknięcia sposobu bycia czy zachowania drugiego człowieka.

Najwyższą frekwencję mają określenia nazywające naiwność człowieka, czyli: *frajer, frajerka, jeleń, fujara, naiwniaczek, naiwniczka*.

Inne negatywne cechy charakteru odzwierciedlone w nazwach człowieka to m.in.: lenistwo, czyli: *ksiązę, księciunio, obibok, leniuch, leń, nierób, leser, wałkoń, nygus*; roztargnienie: *gapa*; nietowarzystwość, brak poczucia humoru: *drełtwiak, drełtwy, ponurak, mruk, smutas*; słaby charakter: *mięczak, cienias, beznadziejny, żaloszny*; niezaradność, nieudolność: *nieudacznik, pierdoła, niedorajda, mamałyga, gałgan, dupek*; płaczliwość: *beksa*; gadatliwość: *gadula, papla*, złośliwość: *jędza*; zarozumiałstwo, zbyt pewność siebie: *ważniak, ważniaczka, zarozumialec, bubek, szpaner, szpenio, bufon, rozbestwiony*. Słownictwo występujące w filmach świadczy także o tym, iż negatywnie wartościuje się takie cechy, jak: brak poczucia wstydu, czyli: *bezwstydnik*, nierozgarnięcie, głupowatość: *cielę*; brak szczęścia: *pechowiec, nieszczęsnica*; brak godności osobistej: *padalec*; łakomstwo: *łasuch*; skłonność do narzekania: *maruda*; skłonność do hysterii: *histeryczka*; skłonność do stwarzania pozorów: *symulantka*; samolubstwo: *snob*; chytryść: *żyd, sknera, zgred*.

Negatywnie nazywany jest także określony sposób bycia czy zachowania drugiego człowieka, czyli wygłupianie się, popisywanie, co obrazują nazwy: *zgry-*

⁷ Określenie pochodzi od połączenia ‘nie – dolega’, w staropolszczyźnie ‘dolega’ oznaczało siłę i dostatek. Pierwotnie więc nazwa ‘niedołęga’ oznaczała „człowieka słabego, bez znaczenia, pętaka”. Współcześnie – „niezdarę, osobnika mało sprawnego fizycznie, nieporadnego, niezdolnego do działania”. Zob. L. Stomma, *Słownik polskich wyzwisk, przekleństw i określeń pejoratywnych*, Warszawa 2000, s. 138.

wus, zgrywuska, pajac, błazen, cudak, przebieraniec, a także: promowanie siebie: *lanser, lanserka, gwiazda*; nieobycie, zacofanie: *burak, prosiak, prostak, cham*; niechlujstwo: *lachudra, łajza, lachmyta, łazęga, szmaciarz, bałaganiara*; schlebienie, nadskakiwanie innym: *lizus*; przesadne dbanie o swój wygląd zewnętrzny: *laluś, goguś*; przesadne zainteresowanie modą: *stylówka*; brak higieny osobistej: *skunks*; izolowanie się od innych: *outsider, outsiderka*; zbyt ni popęd seksualny: *zbok, niewyżyty*.

Z kolei pozytywne cechy charakteru człowieka zobrazowane w nazwach to m.in.: spryt, czyli: *spryciarz, agent, agenciak, cwaniak, aparatka, artysta*; poczucie humoru: *jajcarz*; śmiałość, odwaga: *kozak, chojrak*⁸; wytrzymałość: *twardziel*; beztraska: *debeściaki, luzak*. Dodatkowo wartościowane jest również zaskakiwanie innych swoim zachowaniem, wyrażone w nazwach *frik* oraz *numer*⁹, a także powołanie w życiu, gdyż człowiek, który ma szczęście, to: *szczęściarz, szczęściara, farciarz, farciara*.

Bogactwo pola *Cechy charakterologiczne, usposobienie człowieka* pokazuje, że autorzy tekstów dialogowych bardzo często używają wyrazów, które są znane starszej młodzieży i dorosłym odbiorcom. Dlatego znaczenia większości z nich nie rozumieją najmłodszy widzowie. Ponadto jest to przede wszystkim leksyka obraźliwa i piętnująca drugiego człowieka. Bardzo rzadko zauważa się to, co dobre i pożądane.

3. Cechy psychiczne, umysłowe człowieka

Pole *Cechy psychiczne, umysłowe człowieka* jest bardzo bogate. Obrazuje nazewnictwo świadczące o tym, iż jedną z miar wartości człowieka jest inteligencja. Zebrane słownictwo dowodzi, że głupota jest bardzo negatywnie oceniana, zdecydowana większość wyekscerpowanych nazw negatywnie wartościuje człowieka mało inteligentnego, ograniczonego umysłowo, a tylko kilka nazw pozytywnie wartościuje inteligencję.

I tak do nazwania człowieka bystrego, inteligentnego, błyskotliwego służą nazwy: *mądrala, zdolniacha, patenciak, nieprzeciętniak* oraz określenia przymiotnikowe: *mądry, zdolny, inteligentny, bystry*.

Pozostałe nazwy z tego pola są nacechowane ujemnie i piętnują brak inteligencji. Tak więc do określenia człowieka mało inteligentnego, ograniczonego umysłowo służą leksemy: *bałwan, debil, idiota*¹⁰, *matol, czubek, kretyn, beztalencie*,

⁸ Określenia te w filmach animowanych są wartościowane pozytywnie.

⁹ W języku młodzieżowym określenie *numer* oznacza przeważnie dezaprobatę dla człowieka zaskakującego innych swoim zachowaniem. Z kolei w analizowanych kreskówkach jest wyrazem uznania.

¹⁰ Inwektywy typu: *idiota, kretyn, debil, głupek, czubek, świr, przyglup* służą określeniu człowieka, którego zachowanie odbiega od normy. Większość z nich została przejęta z terminologii psychologicznej. Oznaczały one człowieka głęboko upośledzonego umysłowo. Współczesna psy-

baran, głupol, dureń, przygłup, głupek, idiotka, osioł, głupcior, przygłupiec oraz przymiotniki: *głupi, chory, durny, durnowaty*. Należy zauważyć, iż wiele derywatów powstało od przymiotnika *głupi*. Zostały one utworzone za pomocą prefiksów i sufiksów, np. *przygłup, przygłupiec, głupcior, głupol*. Sufiks *-or* wprowadza silne zabarwienie pejoratywne, natomiast sufiks *-ol* stopniowo zyskuje zabarwienie pozytywne.

Człowieka niezdolnego, nieudolnego określają wyrazy: *głęb, ćwok, bęcwał, ciołek, palant* oraz wyrażenie pochodzące z języka młodzieżowego – *być nie teges*. Z kolei do nazwania człowieka bezmyślnego, nierozumnego w analizowanych tekstach dialogowych posłużyły leksemy: *buc, bezmózgowiec, bezmózg, pacan, półgłówek, muł, ćwierćmózg, półmózg, jelop*. Wyrazy *półgłówek, półmózg* i *ćwierćmózg* powstały poprzez dodanie prefiksu *pół-* lub *ćwierć-*, które oznaczają, że ktoś ma tylko pół głowy. Natomiast leksem *bezmózg* powstał w wyniku derywacji wstecznej od wyrazu *bezmózgowiec*.

Człowieka tępego, ograniczonego określają wyrazy: *młotek, tępak, kolek, ciemniak, tuman, niekumaty* oraz związki wyrazowe *geniusz z mysim rozumkiem, mózg się komuś zlasował, zakuty łeb*. Połączenie *mózg się komuś zlasował* może wprowadzać bardziej szczegółowy element znaczeniowy uwidaczniający najczęściej kontekst wypowiedzi i określać kogoś nierozsądnego, kto szkodzi sobie przez nieprzemysłane zachowanie. Natomiast zestawienie wyrazowe *geniusz z mysim rozumkiem* zawiera dodatkowo ukrytą kpinę, szyderstwo.

Spora grupa wyrazów służy nazwaniu człowieka nie zrównoważonego psychicznie, niepoczytalnego. Są to zarówno rzeczowniki, np.: *oszołom, szaleniec, szajbuska, świr, świruska, popapraniec, wariat, wariatka*, jak i przymiotniki: *szurnięty, psychiczny, stuknięty, walnięty, porąbany, szalony*.

Nazwy określające człowieka ze względu na jego cechy psychicznie i umysłowe pochodzą głównie z języka potocznego oraz języka współczesnej młodzieży. Mają silne zabarwienie emocjonalne i ze względu na negatywny wydźwięk nie powinny znaleźć się w tekstach filmowych przeznaczonych dla najmłodszych odbiorców.

4. Zainteresowania, zamiłowania człowieka

W analizowanych serialach wystąpiły wartościowane pozytywnie rzeczownikowe określenia człowieka posiadającego jakąś pasję. Należą do nich: *fan, fanka, miłośniczka, miłośnik, pasjonat, entuzjasta, hobbysta*. Z kolei negatywnie wartościują nazwy: *maniak, maniaczka, psychofan*. Wyekscerpowano także określenia, które informują o rodzaju pasji. Wśród nich są interesujące i rzadko spotykane złożenia i zrosty, np.: *deskorolkarz, deskorolkowiec, skejterka, skejciarz, skatezio-*

chologia odeszła jednak od stosowania takich określeń. W języku potocznym, a przede wszystkim w języku młodzieżowym, zostały one zleksykalizowane i najczęściej odnoszą się do oceny różnych zachowań.

mal (są to synonimiczne określenia osoby lubiącej jeździć na deskorolce); *piłkarz*; *parkourowiec* – ‘osoba uprawiająca sport polegający na pokonaniu przeszkód stojących na drodze w jak najprostszy i najszybszy sposób’; *koszykarz*; *kolekcjoner*, *kolekcjonerka*, *koneser* – ‘osoba kolekcjonująca coś, posiadająca jakąś kolekcję’; *majsterkowicz* – ‘człowiek mający zamiłowanie do robót ręcznych’; *golfista*; *plywaczka*; *meloman* – ‘człowiek mający zamiłowanie do muzyki’; *videoman* – ‘pozytywne określenie osoby lubiącej oglądać filmy wideo’; *discoman* – ‘człowiek lubiący chodzić na dyskoteki’; *imprezomaniak* – ‘człowiek lubiący chodzić na imprezy’; *slawomaniaczka* – ‘osoba mająca obsesję na punkcie sławy’; *linoskoczek*; *graficiarz* – ‘człowiek mający zamiłowanie do graffiti’ oraz zrost *videoidiota*, który negatywnie wartościuje osobę lubiącą oglądać filmy wideo.

Warto przyjrzeć się określeniu *nudysta*. Według *Wielkiego słownika języka polskiego* jest to „zwolennik nudyzmu, naturysta”, zaś nudyzm to „kierunek propagujący przebywanie nago na świeżym powietrzu dla higieny fizycznej i psychicznej”¹¹. W *Wielkim słowniku wyrazów obcych* pod redakcją Mirosława Bańki widnieją dwa znaczenia naturyzmu: „1. przebywanie nago na świeżym powietrzu w celach wypoczynkowych, rekreacyjnych i dla pełnego kontaktu z naturą; nudyzm; 2. idea powrotu do natury (życia zgodnie z jej rytmem i prawami)”¹². Idea ta jest nieakceptowana przez większość społeczeństwa, a praktykowanie wspólnej nagości może odbywać się tylko w miejscach specjalnie do tego wydzielonych lub odosobnionych. W jednym z analizowanych seriali¹³ doszło do zmiany znaczenia idei, gdyż *nudysta* oznacza osobę lubiącą plażowanie, opalanie się.

5. Wyrażanie sympatii oraz antypatii, stosunek do drugiego człowieka

W obrębie tego pola znajdują się nazwy świadczące o zyczliwości wobec przyjaciół i znajomych należących do tej samej grupy oraz niechęci do osób niepożądanych, nienależących do danego towarzystwa.

Określenia oznaczające przyjazne nastawienie wobec drugiego człowieka to: *gościowa*, *mistrz*, *skarb* oraz derywaty powstałe poprzez dodanie sufiksu *-unio* (*mistrzunio*, *pyasiunio*), *-utka/-utki* (*złociutka*, *kochaniutki*).

Nieco liczniejsze są wyrazy i połączenia wyrazowe oznaczające antypatię. Jest ona wyrażana także za pomocą zaimków wskazujących: *toto*, *taki jeden*, *ten*, *ta*. Według Andrzeja Markowskiego „w polszczyźnie potocznej zaimek *ten*, *ta*, *to* w połączeniu z innymi typami zaimków nadaje wyrazom określanym zabarwienie ujemne, lekceważące, pogardliwe”¹⁴. Wprowadza również pewien dystans między rozmówcami, co w analizowanych kreskówkach jest bardzo widoczne.

¹¹ *Wielki słownik języka polskiego*, red. E. Polański, Kraków 2008, s. 476.

¹² *Wielki słownik wyrazów obcych*, red. M. Bańko, Warszawa 2005, s. 323.

¹³ *Ekstremalne kaczozy*.

¹⁴ *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, red. A. Markowski, Warszawa 1999, s. 1039.

Określenia, które wyrażają nie tylko antypatię, ale także pogardę dla drugiego człowieka, to: *kutafon, patafian, lafirynda*¹⁵, *zlamas, kundel, jupiszon*. Inne określenia nacechowane bardzo negatywnie to: *przyjemniaczek, flądra, pan kolega, ustrojstwo, talatajstwo* oraz artefakt *lala*. W analizowanych serialach wystąpiły również połączenia wyrazowe: *kozi bobek, indyczy wrzód, wypacykowana, egzaltowane truchło*. Aby zrozumieć znaczenie zestawień wyrazowych *indyczy wrzód* oraz *egzaltowane truchło*, musimy odnieść się do sensu dosłownego, wyrażonego wprost. W pierwszym z połączeń znaczenie związku oddaje leksem *wrzód*. W *Słowniku języka polskiego* odnotowano dwa znaczenia tego wyrazu: „1. nagromadzenie ropy wskutek zakażenia tkanki bakteriami; 2. przenośnie: zjawisko szkodliwe społecznie”. W połączeniu z przymiotnikiem *indyczy* oznacza coś w najwyższym stopniu niepożądanego, szkodliwego. W analizowanych filmach odnosi się do kogoś niemile widzianego. Także w zestawieniu *egzaltowane truchło* znaczenie związku oddaje rzeczownik *truchło*. W języku potocznym oznacza on człowieka starego, zniedołężniałego, budzącego niechęć i odrazę. Kluczem do zrozumienia znaczenia związku jest przymiotnik *egzaltowany*. Oznacza on przesadne okazywanie uczuć, zapamiętanie się w nich, często wbrew woli odbiorcy. Odczytanie analogii pozwala właściwie zinterpretować nowo powstałe połączenie wyrazowe.

Nazwy wyrażające sympatię lub antypatię do drugiego człowieka cechuje duża ekspresja i emocjonalność. Dodatkowo uwidacznia się w nich proveniencja potoczna.

Kolejną grupą nazw, na które należy zwrócić uwagę, są rzeczowniki wskazujące na sposób traktowania innych ludzi, stosunek do nich, przy czym pozytywnie oceniana jest próba zaimponowania komuś czy naśmiewanie się z kogoś, zaś negatywnie m.in.: wywyższanie się, popisywanie przed innymi, nadszkakiwanie komuś, obrażanie się czy denerwowanie kogoś. Z analizowanych filmów wyekscerpowano liczne określenia człowieka, który działa na czyjąś szkodę, np.: *kanciarz, lobuz, chuligan, szkodnik, oszust, okrutnik*, i tylko kilka nazw odnoszących się do działania na czyjąś korzyść, np.: *pomocnik, pewniak*. Dzieci, spędzając długie godziny przed telewizorem, przejmują zachowania ulubionych bohaterów, mówią ich językiem. Analizując słownictwo filmów animowanych, zauważyć należy, że w większości jest to leksyka niedostosowana do wieku i kompetencji odbiorczych najmłodszych widzów. Nazwy człowieka przesycane inwektywami, pejoratywnymi określeniami, czasem radykalizmem i wulgarnością nie powinny występować w kreskówkach dla najmłodszych. Dziecko ogląda telewizję inaczej niż dorosły, inaczej rejestruje widziane i słyszane treści. Nigdy nie jest biernym widzem, lecz wręcz sobowtórem bohatera, wspólnie z nim dzieli radość i cierpienie. Bezwiednie zapamiętuje zasłyszane teksty, koduje, a następnie powtarza w codziennej komunikacji. Tym bardziej, jeśli są to słowa dla niego „atrakcyjne”¹⁶.

¹⁵ W języku młodzieżowym oraz potocznym określenie to oznacza dziewczynę, kobietę lekkich obyczajów. W dwóch serialach animowanych (*Ziemiak, ostatnie starcie* oraz *Ekstremalne kaczory*) użyto tej nazwy w celu wyrażenia niechęci i pogardy. Pojawił się również podtekst erotyczny.

¹⁶ Por. H. Zgólkowa, *Czym język za młodu nasiąknie...*, Poznań 1996.

Wnioski

W dialogach bohaterów filmowych występują liczne związki i leksemy pochodzące ze słownictwa współczesnej młodzieży oraz z polszczyzny potocznej. Słownictwo młodych ludzi jest niezwykle wyraziste i ekspresywne. Coraz więcej leksemów przenika do mediów, w tym do bajek dla najmłodszych. Przyjmuje się, że programy kierowane do dzieci mają spełniać między innymi funkcję edukacyjną. Niestety, większość z analizowanych seriali jej nie spełnia. Głównym celem filmów, które zostały poddane badaniom, jest bawienie i rozbawianie małego widza, promowanie naganego zachowania bohaterów, a więc pełnią one przede wszystkim funkcję ludyczną. Należy jednak zauważyć, że odczytanie komizmu języka czy postaci wymaga pewnej wiedzy o świecie, kulturze oraz stereotypach. Wiedzy tej nie posiadają z pewnością mali telewidzowie¹⁷. Dlatego analizowane filmy mogą stać się lekcją złego zachowania. W zabawach dzieci często pojawiają się bezkrytyczne próby naśladowania języka oraz zachowania ulubionych bohaterów¹⁸. To może prowadzić do upośledzenia prawidłowej mowy u najmłodszych dzieci, gdyż bohaterowie kreskówek często porozumiewają się swoistą niby-mową, którą chętnie przejmują mali odbiorcy.

Bohaterowie większości analizowanych filmów okazują negatywną postawę wobec drugiego człowieka, ich działania są często społecznie akceptowane. Obrzucają się wyzwiskami, inwektywami, działają na niekorzyść innych, rzadko niosą pomoc. Stanowią więc antywzory.

Przeprowadzona analiza słownictwa filmów animowanych wskazuje, że niezbędne jest wprowadzenie edukacji medialnej dzieci i młodzieży. Pozwoli ona właściwie odbierać zachowania bohaterów, pomoże w dokonywaniu słusznych ocen. Z językoznawczego punktu widzenia najistotniejszym aspektem edukacji medialnej jest przygotowanie do świadomego i krytycznego odbioru tekstów medialnych, w tym dialogów filmowych. Wiąże się z tym akceptacja tekstów kultury masowej jako przedmiotu uczniowskich analiz i interpretacji. Oznacza to, że seriale animowane i programy telewizyjne powinny pojawiać się na lekcjach języka polskiego obok wybitnych dzieł filmowych czy teatralnych. To pozwoli na opisywanie świata i języka kreowanego przez popularne wśród młodych widzów

¹⁷ Por. M. Trysińska, *Kto jest adresatem bajek Disneya? Humor językowy a kompetencja językowa dzieci (na przykładzie polskiej wersji kreskówki „Timon i Pumba” W. Disneya)* [w:] *Relacje między kulturą wysoką i popularną w literaturze, języku i edukacji*, red. B. Myrdzik, M. Karwatowska, Lublin 2005, s. 335–344.

¹⁸ Zdaniem Iwony Samborskiej „większość rodziców dostrzega wpływ telewizji na zachowania werbalne dziecka. Tylko nieliczni potrafią jednak określić, jakiego rodzaju są to wpływy i czego dotyczą. Najczęściej – zdaniem rodziców – dzieci powtarzają pojedyncze słowa bądź wyrażenia zaczerpnięte z telewizji, reklamowe slogany, słowa piosenek lub tylko linie melodyczne. Mówią też o powtarzaniu całych wypowiedzi i naśladowaniu czynności wykonywanych przy tym przez bohaterów bajek. Potrafią podać przykłady wyrażań, słów, które noszą miano inwektyw, przekleństw, obelg, i które nie powinny tym samym znajdować się w słowniku ich dzieci” (taż, *Dziecko i telewizja. Reklamy i bajki telewizyjne a zachowania językowe współczesnego przedszkolaka*, Bielsko-Biała 2004, s. 70).

programy. Oglądanie programów telewizyjnych nigdy nie powinno być pozostawione bez komentarza – ważna jest ich analiza, interpretacja oraz ocena. Aby tego dokonać, teksty medialne muszą znaleźć stałe miejsce w podręcznikach i programach nauczania.

Names of human qualities in animated cartoons and children's language competence

Abstract

The aim of the following paper is to analyse vocabulary that denominates human qualities in terms of physical, mental, characterological features as well as in terms of interests, passions and attitude towards another person. Animated cartoons broadcasted between July 2011 and December 2012 on the channel Teletoon+ were the source material for the research. During the excerption of lexical items only those which denominate human qualities (the items were nouns, verbs and adjectives) were taken into account. Variety of names which denominate human qualities shows that the authors of dialogue scripts very often use names which are known to older youth and adults. Therefore, the meaning of most of them is not understood by younger viewers. Moreover, the lexis is most often offensive and stigmatizing other people, full of invectives, pejorative phrases which are very often radical and rude. Thus it is not adjusted to the age and language competence of the youngest viewers.